

Dr.

Abdullah BAYINDIR

Gaziantep Üniversitesi,
Sosyal Bilimler Enstitüsü,
bayindirabdullah27@gmail.com

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-6581-0894>

Eser Geçmişi / Article Past: 25 Eki 2018 / 28 Kas 2018

Araştırma Makalesi

DOI: <http://dx.doi.org/10.21551/jhf.474679>

Research Paper

Orjinal Makale / Original Paper

Osmanlı Devletinde Piyade Sınıfı Askerlerin Eğitimi*

The Education of The Infantry Soldiers in Ottoman State

Öz

Bu çalışmada, Osmanlı Devletindeki askerî eğitim ve ıslahatlar ile ilgili bilgi verilmeye çalışılmıştır. Osmanlı imparatorluğunun askeri alandaki zayıflaması, sözkonusu ıslahat çalışmalarını zaruri kılmıştır. Çeşitli padişahların döneminde ağırlıklı olarak askerî alan olmak üzere diğer alanlarda da yenilik hareketleri görülmektedir. Bu hareketler yenilik karşıtları tarafından engellenmek istense de, devlet ileri gelenleri tarafından uygulanmaya çalışılmıştır. Yapılan bütün ıslah çalışmalarının tam anlamıyla yerine getirildiğini söylemek zordur ancak Osmanlı Devleti'nin Batı tarzı yenilik taraftarı olduğu görülmektedir. Transkripsiyonu yapılan bu kitap, Osmanlı Devletinin XIX. yüzyıldaki askerî eğitimi ile ilgili bilgiler içermektedir. Kitap Rûmî 1310/Mîlâdî 1894 yılında Alman asıllı Comte De Waldersee isimli üst rütbeli bir asker tarafından kaleme alınmıştır. Almanca yazılan kitap dönemin iki Türk yazarı Nâsır ve Mustafa Râgîb tarafından Arap alfabesi ile Türkçe'ye çevrilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Osmanlı, Asker, Piyade sınıfı, Yenilenme.

Abstract

Information related to military education and reformation in Ottoman State was tried to be given in this study. The attenuation in military of Ottoman Empire led it for the mentioned reformations. During lots of Sultans' eras the innovation attempts were seen in different issues, but military issues among these were first. Though, these innovation attempts were tried to be prevented by the opponents they were tried to be applied by governmental authorities. It is difficult to say that all the reformation attempts were performed thoroughly, however; it is known that Ottoman State was an exponent to Western style innovations. This book, whose transcription was held, includes some information about the military education of Ottoman Empire in XIXth century. The book was written by a German originated by a senior officer named as Comte De Waldersee, in 1310 (Julian Calender)/1894 (Gregorian Calender). The book which was written in German originally was translated into Turkish via using Arabic alphabet by two Turkish writers of the age, Nasır and Mustafa Râgîb.

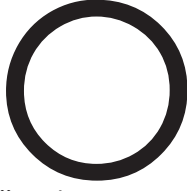
Keyword: Ottoman, Soldier, Infantry, Innovation.

* Bu çalışma, "Piyade Sınıfına Mahsus Dâhiliyye ve Seferiyyeden Mevâdd-i Mücmeleyi Hâvî Ma'lûmât ve Terbiye-i Askeriye" adlı kitabının transkripsiyonu ve değerlendirmesi, adlı yüksek lisans tezinden üretilmiştir.

ATIF: BAYINDIR Abdullah, "Osmanlı Devletinde Piyade Sınıfı Askerlerin Eğitimi" **Tarih ve Gelecek Dergisi**, 4/3 (Aralık-2018), s. (119-138)

CITE: BAYINDIR Abdullah, "The Education of The Infantry Soldiers in Ottoman State" **Journal of History and Future**, 4/3 (December- 2018), pp. (119-138)

1. Giriş

Osmanlı İmparatorluğu 1299'dan 1918'e kadar geçen tarihî süreç içerisinde, dünya üzerinde hüküm süren en uzun ömürlü ve en geniş sınırlara sahip imparatorluklardan birisi olmuştur. Devletin aslî unsuru olup köklü bir kültüre sahip olan Türk Milleti, savaşçı ve teşkilatçı bir yapıya sahiptir. Türklerin bu niteliği bozkır tipi göçebe yaşam tarzının doğal neticesi olarak ortaya çıkmıştır. Yaşam koşulları Türk topluluklarını doğayla ve başka toplumlarla sürekli mücadele etmesine neden olmuş ve bu durumun sonucu hareketli sosyal yapı oluşmuştur.

Türk kültürünün kodlarında var olan hareketli toplum yapısı ve eş zamanlı olarak teşkilatlanma kabiliyeti, Türklerin farklı coğrafyalarda aynı anda birden fazla devlet kurabilme becerilerini de doğurmuştur. Tarihî süreç içerisinde Türk devletlerinin uzun süreli ayakta kalabilmesi ve geniş coğrafyalarda, birden fazla farklı unsur bünyesinde barındırabilmesi, başka etkenlerle birlikte, askerî niteliklerin üstünlüğüyle yakından ilgilidir denilebilir. Bu durumun en açık örneği, Osmanlı Devleti özelinde görülebilmektedir. İnsan potansiyelini askerî ve ekonomik anlamda kullanan Osmanlı Devleti bir imparatorluğa dönüşebilmiştir. Bu süreçte bir kültür medeniyet merkezi olma konumuna yükselirken, Türk kültür yapısında var olan askerlik kültürünü, eğitim sistemine de aktarabilmiştir. Askerî eğitim sistemi, önemli kadrolardaki yöneticilerin yetiştirilmesine de katkı sağlamıştır.

Ele alınan eserde dönemin şartlarına göre piyade sınıfı askerlerin bütün vaziyetleri ile ilgili bilgiler içermektedir. Bundan başka yine eserin yazıldığı dönemde Osmanlı Devleti ve diğer devletleri askeri eğitim şartları ve kullanılan teçhizatlar yönünden karşılaştırma imkanı sunmaktadır.

Günümüz Türkçesine kazandırılmış olan eser yazıldığı dönem itibariyle askeri anlamda gelişmişlik ve gelişim süreçleri hakkında derin bilgiler içermektedir.

2. Osmanlı Dönemi Askeri Durum

XVIII. yüzyıla kadar gelen süreçte Osmanlı-Avrupa ilişkileri genelde savaşlar ve barışlardan mürekkep olarak inşa edilmiştir. Bu dönemde Osmanlı Devleti askerî üstünlüğü elinde bulundurduğundan Avrupa ile herhangi bir askerî eğitim ve teknik alışverişinde bulunmamıştır. Ancak devam eden süreçte alınan yenilgiler ve 1699 Karlofça antlaşmasının imzalanması, Osmanlı Devleti'nin askerî alandaki eksikliklerini ortaya çıkarmıştır.

Osmanlı Devleti'nde batı tarzı yapılan ilk islahatların askerî alanda yapılması, daha önce belirtildiği üzere Osmanlı Devleti'nin güç kaybı neticesinde batı teknik ve donanımlarına sahip subay eksikliğini gidermek amacıyla kaynaklanmıştır. İyi asker yetiştirmek amacıyla, batılı tarzda, çağdaş eğitim veren okulları açma gereği duymuştur. Yenilik taraftarı olan padişahlar döneminde askerî okul açma hareketleri ivme kazanmıştır. Ordunun mühendis ihtiyacını karşılamak amacıyla XVIII. yüzyılda açılan Deniz ve Kara Mühendishanelerinin dışında, Harbiye'nin açılması

önemli bir adımdır. Gerçekten Harbiye, yalnız subay değil aynı zamanda idealist ve aydın düşünürler de yetiştirmiştir. Askerî Rüştiyeler ve İdâdîler, Harbiye'ye öğrenci yetiştiren kaynaklar olarak açılmışlardır.

Osmanlı Devleti'nin Batı ile olan ilişkilerini geliştirmek için girişimlerde bulunması Lale Devri ile başlamıştır¹. 1718-1730 yıllarını kapsayan ve "Lale Devri" olarak isimleşmiş bu dönemde Osmanlı Devleti Avrupa devletlerinin başkentlerine elçiler göndermiş ve elçilikler açmıştır. Batılı devletlerle ilişkilerin arttığı bu dönemde, çeşitli kitaplar Türkçe'ye çevrilmiş, matbaalar kurulmuştur². Nitekim yapılmaya çalışılan bu yenilik hareketleri zaman zaman bir takım yenilik karşıtları tarafından kesintiye uğramıştır³. Askerî mağlubiyetlerden sonra Osmanlı devlet yöneticileri devletin içinde bulunduğu durumu ve ordunun giderek zayıflamasını tartışmaya başlamışlardır. 1774 yılında imzalanan Küçük Kaynarca anlaşmasının yapılması ve bilhassa bunu izleyen dönemde Kırım'ın Rusya'ya bağlanmış olması⁴. Osmanlı Devleti'nde günler süren tartışmaları başlatmıştır⁵. XVIII. yüzyılda yapılan ıslahat çalışmalarından sonra sınırların güçlendirilmesi, malî, sosyal ve askerî konularda Kanun-i Kadîme uyma hedefi amaçlanmıştır. İlk başta sadece aksayan yerlerde iyileştirme şeklinde görülen ıslahat hareketleri zamanla modernleşme, yenileşme ve batılılaşma şeklinde devam etmiştir⁶.

Bu dönemde Türkçe öğrenmek üzere İstanbul'a gelen Macar asilzâdelerinden Baron De Tott'un topçu subayı yetiştirmek amacıyla öğretmenliğe başlaması, askerî eğitimde önemli değişimleri de beraberinde getirmişti. I. Mahmut döneminde Humbaracı Ahmet Paşa (Le Konte Claude Alexander de Bonnevale (1675-1747))⁷ tarafından 1734'te, Üsküdar'da *Humbarahâne-i Mühendishâne* adında bir okul açıldı. 1754-1757 yılları arasındaki durağan zamana nisbetle III. Mustafa dönemi yenileşmenin devam ettiği göstergesidir (1757-1773)⁸.

Sadrazam Halil Hamid Paşa, I. Abdülhamit'in onayını aldıktan sonra ordunun daha iyi eğitileceği düşüncesiyle 1774-1789 yıllarında Fransa'dan askerî alanda eğitimciler getirtti. Nitekim deniz kuvvetlerinin iyileştirilmesi amacıyla *Mekteb-i*

1 Kodaman, B. (1999). *Abdülhamit devri eğitim sistemi*, TTK, Ankara, s. 9.

2 Adıvar, A. (1970). *Osmanlı Türklerinde ilim*, Remzi kitabevi, İstanbul, s.142-143.

3 Örneğin III. Ahmet ve Sadrazam İbrahim Paşa'nın radikal olmayan iyi niyetli ıslahat hareketleri kısa ömürlü olmuştur. Kısmen Yeniçeri, kısmen de halkın tepkisiyle karşılaşan bu ıslahat hareketleri Patrona Halil isyanına sebep olmuş ve bu isyan padişah ve sadrazamın ölümüyle sonuçlanmıştır. Ayrıntılı bilgi için bkz. Aslan, S. (2004). "Yeniçeri ve Kapıkulu süvarilerinin isyanlarına ilişkin bir analiz", *C.Ü. Sosyal Bilimler Dergisi*, Mayıs c. 28 no.1, s. 89-101.

4 Başar, A. (2010). *Kırım'da Rus kolonizasyonu*. Karadeniz araştırmaları, c. 6, 24, Ankara, s. 9-42; Sertkaya, O. F. (2006). "Kırımın Rusyaya ilhakına dair 17 Ekim 1783 tarihli ve Knez Grigori Potemkin imzalı Osmanlı türkçesiyle yazılmış ferman", *11*, s. 13-18.

5 Findley, V. C. (1994). *Osmanlı Devleti'nde bürokratik reform*, İstanbul, s. 38.

6 Osmanlı Ordusundaki Teknolojik gelişmelerle ilgili bkz. Unat, Y., (1999). "Osmanlı teknolojisine genel bir bakış". *Osmanlı Ans. c. 8*, Yeni Türkiye yay. Ankara, s. 627-654.

7 Osmanlı devletindeki topçuluk faaliyetleri ile ilgili ayrıntılı bilgi için bkz. Tunç, Ş. (2005). *Tophane-i Amire ve Osmanlı devletinde top döküm faaliyetleri*, Başak Yay. İstanbul.

8 Turhan, M., (1969). *Kültür değişimleri, sosyal psikoloji bakımından bir tetkik*, Devlet kitapları, İstanbul, s. 201.

Bahriye, Mühendishâne-i Bahri Hümâyün adını alarak yeniden düzenlendi⁹. Bu dönemde kurulan mühendishaâneler, medreselerin değil de daha çok Enderun'un yerine geçmiştir. Medreseler yerlerini muhafaza ettikleri halde Enderun önemini yitirmeye başlamıştır¹⁰.

3. Piyadelerin Eğitimi Üzerine

Ele alınan konu üzerinde çalışılan kitap; Hicri 1310 Miladi 1894 yıllarında, Harp Okulu piyade eğitimi öğretmenlerinden *Kaymakam Nâsır ve Mustafa Râgıb* adlı şahsiyetler tarafından kaleme alınmıştır. Kitap içerik bakımından; Piyade sınıfına mensup, bir erde bulunması gereken kişisel vasıflarla savaş ve barış durumunda uyması gereken askerî kurallar, silah vs. teçhizatın bakımı ve kullanımı hakkında özet bilgiler vermektedir. Kitap Harp Okulu matbaasında üçüncü kez basılmıştır. Harp Okulu sınıflarında öğretilmek üzere düzenlenmiş olan kitap, genel olarak 13 fasıl (bölüm)'den oluşmakta olup, bölüm başlıklarının yanı sıra, yan başlıklar, şekil ve grafik bilgilerini de barındırmaktadır. Bu şekil ve grafikler kitabın transkriptinde orijinal fotoğrafları ile beraber verilmiştir.

İncelenen konunun detaylarına inip piyade sınıfı askerlerin eğitimleri ile ilgili bilgileri daha iyi anlamamız açısından, kitapta bulunan bölümleri tek tek ele almakta fayda vardır.

3.1. Birinci Bölüm

Bir erde bulunması gereken sadakat, cesaret, sebat, savaşa hazırlık ve benzeri kişisel meziyetler sayılmaktadır. Devletin en üst makamından başlayarak aşağıya doğru tüm üst makamlara ve simgelere saygı gösterilmesi gerektiği ve bu saygının ne şekilde gösterileceği üzerinde durulan bu bölümde kayıtsız şartsız itaatın gerekliliği, gerektiğinde şikâyetin nasıl yapılacağı anlatılmaktadır. Asker olma şerefine erişen herkesin Savaşta ve Barışta padişaha son derece sevgi ve doğrulukla hizmet etmesi ve gerektiğinde bu yolda can verebilme cesaretinde olması gerekmektedir. Örneğin *Sancak*; Askerlere görevlerini hatırlatmaya mahsus bir simgedir. Hizmeti ihmal edip sancağı terk edip kaçan asker askerî sadakati ihlal etmiş olur.

Savaşa girmeden önce askerlerin üstleri tarafından savaşa hazırlık aşamasından geçirilmeleri gerekmektedir. Kitapta da detaylıca yer verilen konu da askerin silahı nasıl kullanacağı, silahın temizliğini nasıl yapacağı gibi detaylı ve hayati öneme sahip bilgiler mevcuttur. Yani her asker sürekli bir çalışmayla ateşli silahları, askerî teçhizatı iyi kullanıp kollamayı öğrenmeli ve fizikî maharet sahibi olmalıdır. Bundan başka askerin savaş ve barışta geçici zorluklara (Barışta; spor, eğitim, talim vb. Savaşta; uzun yürüyüşler, açlık, susuzluk gibi) sabırla katlanması, bu konuda elinden geleni yapması ve itaat konusunda sorun çıkarmaması gerekir.

9 Adivar, A., (1970). *Osmanlı Türklerinde ilim*, s.184.

10 Tekeli, İ., (1980). *Toplumsal dönüşüm ve eğitim tarihi üzerine konuşmalar*, Mimarlar Odası yayını, Ankara, s. 69.

Kişisel davranışlar ve arkadaşlar arasındaki ilişkiler ile ilgili bilgileri de içeren birinci bölüm, askerinin düzgün bir karakter sahibi olmasına gerektiğine dikkat çeker. Erlerin davranışları askerliğin şanına uygun olmalıdır. Sarhoşluk, dinen haram olduğu gibi askerliğe de aykırıdır. Askerliğin gereği olan düzen, ayık olmakla korunabilir. Pek çok suç ve kabahatler sarhoşluktan kaynaklanır. İzinli ve görevde olanlar dışında herkes “yat” ve “kalk” boruları arasında kışlada olmalıdır. Arkadaşların birbirine davranışı edepli ve dürüstçe olmalı, kavga, küçümseme gibi durumlardan kaçınılmalı, hatta bunlara engel olunmalıdır. “Arkadaşlık değerinin suçunu örtmektir” gibi bir hataya düşülmemelidir. Çünkü bu askerliğin şerefine halel getirir. Aynı birliğin veya ayrı birliklerin fertleri arasında birlik olmalıdır. Tüm askerlerin hedefleri aynı olduğundan her alay yekvücut olmalı diğer alayların bireylerine de dostça davranmalıdır. Hırsızlık ve arkadaşının eşyasını zaptetmek yanlış davranışlardır ve şiddetle cezalandırılır.

Askerler olağandışı durumlarda üstlerine şikâyetlerde bulunmaları ve bunu hangi usul ile yapacakları da yine bu bölümde anlatılmıştır. Bir er haksızlığa uğradığına inanırsa şikâyet hakkı vardır fakat asılsız şikâyetlerde ısrarcı olmak cezayı gerektirir.

Şikâyet konusunun vukuundan ertesi günün sabahına kadar 24 saat geçmedikçe davacı olunamaz. Çünkü bu süre zarfında öfke galip olacağından yanlış davranıp ceza görme riski vardır. Bunun bir faydası da bu müddet zarfında öfkenin yatışıp davadan vazgeçme veya enine-boyuna düşünüp daha soğukkanlı karar verme imkânı kazandırmasıdır. Burada dikkati çeken bir nokta vardır ki şahısların psikolojik değişimlerinin de dikkate alınmasıdır. Şikâyet, görevin veya aldığı emrin yerine getirilmesinden yahut aldığı cezanın bitiminden sonra olacaktır. Şikâyet en geç beş gün içinde ilgili amire sunulmalıdır. Bu konuyla alakalı olarak şikâyetin usulü ve üslûbu da önemlidir. Şikâyet öncelikle kendi başçavuşuna o yoksa en kıdemli çavuşa sözlü olarak iletilir. Başçavuş da takım çavuşuna, bir erin şikâyeti olduğunu ve bunu yüzbaşıya bildirdiğini söyler. Bu durumda erin şikâyetini yüzbaşı bizzat dinler. Başçavuş şikâyet edilecekse doğrudan yüzbaşıya söylenir. Bir üste kendisini şikâyet edeceğini söylemek yasaktır. Birden çok er şikâyetçiyse iki erin şikâyeti yeterlidir. Başka erleri şikâyete teşvik etmek ve şikâyet konusunu daldırıp akılları bulandırmaktan kaçınılmalıdır. Asılsız şikâyetten ceza alanların mükerrer şikâyetlerinin ve usule aykırı şikâyetlerin cezası ağır olur. Kısacası bu bölüm erlerin hâl ve tavrından başlayıp eğitimi ve arkadaşlarıyla ilişkisine kadar birden çok konu ile ilgili detaylı bilgi içermektedir.

İkinci Bölüm

Bölüm içeriğini oluşturan konuların başında erlerin askerliğe alıştırılması gelişmektedir. Bu konuda askerlerin mensup oldukları birlikleri çok iyi bilmelerinin yanında, kendi rütbelerinin üstünde hangi rütbeler olduğunu bilmeleri ve bu rütbeye sahip askerlerin yetkilerini bilmeleri de gerekir. Aynı zamanda askerler rütbelerin hangi işaretlerle gösterildiğini ve bu işaretlerin ait olduğu rütbelerin isimlerini de bilmeleri gerekir. Erler komutanlarından söz ederken ve onlara hitap ederken kullanılması gereken hitap üslubuna dikkat etmelidirler. Açık anlaşılır bir dille dileklerini

ya da şikâyetlerini komutanlarına anlatabilmelidirler. Ayrıca erler buldukları birliklerin hangi ünitelerden oluştuğunu da bilmelidirler.

Bunun yanında erleri mensup oldukları birliğin mangadan en yukarıya kadar isim ve numarasını bilmeleri gerekir. Burada erlerin mangasının isim ve numarasını bilmesi er için bir künye oluşturmakta ve komutanlarına tekbil verdiği zaman ait olduğu manganın, ismini ve numarasını da zikrederek hangi birliğe ve mangaya mensup olduğunun anlaşılmasına yardımcı olur. Er kendi üstlerinin sırayla adlarını ve aynı şehirdeyseler evlerini bilmek zorundadır. Böylelikle sıradışı bir olay vukuu bulunduğu zaman şahısların yakın arkadaşlarına danışma gereği duyulabilir. Bunlardan başka, er bir piyade alayının taksimatını, tabur ve bölüklerini esas metindeki sıraya göre bilmelidir.

Üçüncü Bölüm

Kitabın üçüncü bölümünü oluşturan konular genel olarak erlerin üstleriyle karşılaştıklarındaki hallerini anlatmaktadır. Otururken, dururken veya yürürken bir subay, başçavuş vb. rütbedeki komutanlarla karşılaşan erlerin vaziyetleri anlatılmaktadır. Nitekim bölümün tamamında geçen konuları zikredecek olursak; Askerlerin üstleri ile karşılaştıklarında nasıl saygı gösterecekleri, bu esnada nasıl hareket edecekleri, üstlerine hitap ederken nelere dikkat etmeleri gerektiği, dilekçe ve şikâyette uyulması gereken usul, zamanlama ve hiyerarşik silsile gibi mevzuların dışında üstlerin odalarına nasıl girilmesi gerektiği, odada ne şekilde beklenmesi ve odadan nasıl çıkılması gerektiğiyle ilgili bilgiler verilmektedir.

Ayrıca ata binmekte veya attan inmekte olan subaylara nasıl yardım edileceği, erlerin elbise ve kılık-kıyafetinin nasıl olması gerektiği, sarhoşluk, borçlanma ve benzer hareketlerden sakınmak zorunda olduğu, izin almadıkça bir başkasına ait eşyayı kullanamayacağı, hastalanması durumunda erlerin neler yapacağı, izindeki askerlerin kışla dışında nasıl davranması gerektiği, bir başka birlikte veya hükümlü sevki gibi kışla dışında geçici görevli olanların nasıl davranacakları, görev yerini terk etmenin, sadece o görevi veren subayın izniyle mümkün olabileceği, barut işleme görevinde kıvılcım ve yangın çıkmaması için nelere dikkat edilmesi gerektiği, beden, kıyafet ve mekân (koğuş vb) temizliğinin nasıl yapılması gerektiği gibi konular üzerinde durulmaktadır.

Anlaşıldığı üzere kitabın bu bölümü tamamen erler ile ilgili konuları içermektedir. En küçük detayına kadar anlatılan konular, askerî kışlalardaki kural ve disiplinin boyutunu görmemize yardımcı olmaktadır. Belirli bir hiyerarşinin hâkim olduğu kışla içerisindeki düzende askerler en iyi şekilde ve sağlıklı birer er olarak yetiştirilmeye çalışılmaktadır. Buradan şöyle bir sonuç çıkarmak mümkündür; kışlada eğitim alan erler askerî görevlerini yapıp normal yaşamlarına döndükleri zaman, askerlikte öğrenmiş oldukları, temizlik, saygı, sevgi, yardımlaşma ve daha birden fazla örnek verebileceğimiz vasıfları sivil hayatında da uygulayarak yaşamına şekil ve düzen verebilir.

Dördüncü Bölüm

Yukarıda da bahsedilen kişisel bakımdan, erlerin üstlerine karşı nasıl davranması gerektiğine kadar alınan eğitimden sonra bir askerın silah eğitimi önemli mevzulardandır. Ateşli veya ateşsiz silahların kullanma tekniklerinin yanında bu silahların temizlik ve bakım gibi konularının da bir er tarafından çok iyi bilinmesi gerekmektedir. Bu konuyu anlatan kısım kitabımızda dördüncü bölüm diye isimlendirilmiştir. Özetle bu bölümde hangi mevzular üzerinde durulduğunu anlatacak olursak; Piyade tüfeği tanıtılmakta olup, tüfeğin kısımları, parçaları, ek donanımlarının yanında bunların sökölüp takılması, eğitim zamanında ve savaş halinde temizlik ve bakımının nasıl yapılacağı, bakımda hangi malzemelerin kullanılacağı (balmumu, üstüpü, bez vb gibi) bakım esnasında tüfeğe zarar vermemek için dikkat edilmesi gereken hususlar, tüfeğin hangi koşullarda saklanması gerektiği, hangi mesafelere nasıl nişan alınacağı, bu esnada nişangâhın nasıl kullanılacağı, süngünün savaştaki yeri ve nasıl kullanılacağı, tüfeğin nasıl sökölüp takılacağı, tüfeklerin bir yerden diğer yere nakil olunması, kovanın ve merminin yapısı, kovanların nasıl temizleneceği gibi konulara yer verilmiştir.

Kısacası piyade sınıfına mensup erlerin aldıkları silah kullanma, silahın bakımı ve en önemlisi bir erin silahını ateşlediği zaman hedefini vurma oranı ile ilgili eğitimi son derece önemlidir. Çünkü verilen bunca eğitimin amaçlarından biriside savaş esnasında erlerin öğrendiklerini uygulamaya koyabilmeleridir. Burada askerlerin üzerlerine zimmetli tüfeğinin bakımı ve temizliği ön plana çıkmaktadır. Çünkü mekanik çalışan silahların bakımı ne kadar iyi olursa çalışma mekanizması da bir o kadar iyi durumda olacaktır. Savaş esnasında cephaneye önemli bir konu olduğundan erler kışlalarda aldıkları silahların nakil işlerini nasıl yapmaları gerektiği eğitimi son derece iyi bilmelidirler.

Beşinci Bölüm

Nitekim askerler aldıkları silah eğitiminin teknik kısmını da detaylı şekilde bilmeleri gerekmektedir. Tüfeğin ateşlenmeden önceki hesaplamalarının ve ateşlendikten sonraki teknik olguların neler olduğunun bilinmesi sağlıklı bir şekilde merminin hedefi bulması için son derece önemli bilgilerdir. Bu bölümle ilgili üzerinde durulan konuların neler olduğunu genel hatlarıyla şöyle sıralayabiliriz; Hareket halindeki merminin çizdiği çizgi (mermi yolu) mermiyi hareket ettiren gücün barut gazının tazyiki olduğu, fişegın hareketini etkileyen faktörler (yer çekimi, rüzgâr, merminin kalitesi, tüfeğin hangi tür metalden imal edildiği, barutun taze veya eski olması, silahtaki imalat hataları vb) nişan tertibatı, nişan alırken göz yanılmasına neden olan âmiller (ışığın fazlalığı veya şimşek çakmasıyla nişangâhın büyük görünmesi gibi) hedeflerin türleri, nişan alma usulleri, nişan alma usulünün eğitimi, tüfeği nasıl kavramak gerektiği, nişan alma vaziyetleri, tetiği çekip düşürürken nelere dikkat edileceği, mesafe tahmin yöntemleri, muharebede silahı bireysel halde veya kıt'a halinde iken ateşleme usulü, ateşin mutlaka bir kumandaya tâbi olarak yapılması gerektiği, ateş edilecek yerin doğru seçilmesi, hangi tür cephanenin ne zaman kullanılacağı, atış emrinin ne zaman ve nasıl verilmesi gerektiği, yapılan atışların etki derecesinin gözlenmesi, vazifelerin rütbelere bağlı olarak değişken olduğu gi-

bi konularda bilgiler verilmektedir.

Rüzgârın dahi merminin hedefini bulmasında etki edebileceği söz konusu edildiğinde bu bölümde anlatılan konuların pekte ehemmiyetli olduğunu görmekteyiz. Burada temas edilmesi gereken konulardan birisi de ateş emrinin verilmesidir ki bu yetki erlerin üstlerine aittir. Yanlış zamanda verilecek ateş emir- komutu ile hazırda bulunan erler ateşlemeyi gerçekleştirecektir. Tüfeklerin tekrar doldurulma süresi göz önüne alındığında yanlış verilmiş bir emrin belki de birkaç askerin yaralanması hatta ölümü ile neticelenebilir. Yani bu konuda komutanlarında deneyimli ve bilgili olması gerektiği anlaşılmaktadır.

Altıncı Bölüm

Erlere kışla içinde aldıkları eğitimlerin yanında kışla ve karakolların güvenliği ile buradaki görevlendirmenin, nöbet usulleri ve süreleriyle ilgili bilgilerde veren kitap, bu konulara altıncı bölüm diye adlandırdığı kısımda yer vermektedir. Burada genel itibari ile kışla ve karakol içinde ve dışında erlerin hizmetleri anlatılmaktadır. Ayrıca karakolların işleyiş şekline düzenine de değinilmiştir. Burada karakolların hangi kısımlara ayrıldığını da görmekteyiz. Bu bölümü ana hatlarıyla şöyle özetleyebiliriz:

Erlere görev esnasında temizliğe dikkat etmeleri gerekmektedir. Bunun için üst-baş temizliğinin yanında karakolların da temiz ve muntazam olması gerektiği vurgulanmaktadır. Karakollarda görev alacak erlerin belirlenmesi, karakoldan erlerin hangi durumlarda ayrılabilmesi, nöbetçilerin nöbet tuttıkları esnada ve nöbete gidiş gelişlerinde nasıl davranmaları gerektiği anlatılmıştır. Bunlardan başka, nöbetçilerin görevleri esnasında olağandışı bir saldırı durumunda nasıl karşılık verileceği ayrıca can güvenliği konusunda alacakları tedbirlerden de bahsedilmiştir.

Karakollarda nöbet devir-tesliminin yapıldığı şekli, bir er nöbette iken üstlerine karşı Resm-i Tazim (selamlama)'in nasıl yapacağı, nöbet mahalline göre vazifelerin hangi hallerde değişkenlik gösterdiği gibi bilgileri vermekle beraber, karakol veya kışla dışındaki devriye kollarının görevleri ve bu görevler yapılırken erlerin uyması gereken esaslar ayrıca anlatılmıştır.

Bunların yanında karakol değişim töreni, karakolun ifâ edeceği tören resmi, karakol amirlerinin görevleri ve karakolun nasıl rapor vermesi gerektiği, tutuklanan kişilere karşı karakolun görevleri anlatılmıştır. Ayrıca karakolların itfaiye ve diğer kurumlarla işbirliği ve usulü, gibi konulara da değinilmiştir. (Kitapta tutuklananlarla ilgili işledikleri suçlar veya verilen cezalar ayrıntılı şekilde ayrıca verilmemiştir.)

Yedinci Bölüm

Kitabın yedinci bölümüne gelindiğinde artık kışla, karakol, şehiriçi devriye ekipleri gibi asker sayısı çok fazla olmayan kısımlardan ziyade ordunun genel yapıyla ilgili bilgiler mevcuttur. Bu bölümde ordunun kısımlarını ve görev süreleri ile ilgili detaylı bilgiler verilmektedir. Ordunun taksimatı anlatılmakta olup daimi kuvvetler,

redif kuvvetler ile mustahfız adı altında üç ana gruba ayrıldığı, bu birliklerdeki hizmet sürelerinin genel itibariyle toplam altı yıl olduğu, askerî sınıfların taksimi (piyade, süvari, topçu, istihkâm, arabacı) silahları ve görevleri, deniz kuvvetlerinin taksimi ve kıyafetleri, Osmanlı devletindeki ordu sayısı, askerlik dairelerinin (şubelerinin) tasnifi ve görevleri, Nizamiye askerlerinin alınış şekli, muhacir olmak vb. nedenlerle geçici olarak askerlikten muaf tutulan guruplar ile bütün bu dairelerin hangi kanunlarla yürütüldüğü ve hangi kanunlara dayandığı hakkında geniş bilgiler verilmektedir.

Sekizinci Bölüm

Ağırlıklı olarak askerlerin eğitimi ile ilgili mevzular üzerinde durulan, kitabın sekizinci bölümünde erlerin daha çok kışlada ya da savaş esnasında uyması gereken kurallar (nizamlar) üzerinde durulmaktadır. Bu bölümü genel hatlarıyla değerlendirecek olursak; talimlerin nasıl yapılacağı, yanaşık düzen şekilleri, yürüyüşlerin yapılışı (tören yürüyüşleri vb) toplu hareket esnasında hiza ve beraberlik, yürüyüşlerde yön değiştirme şekilleri ve hangi komutlarla hareket edileceği, takım ve bölüklerin savaş zamanı, cephede veya cepheye giderken hangi düzeni nasıl alacakları ve bu esnada erlerin, komutanların vb. personellerin nerede durması gerektiği gibi eğitimlerin yanında dağınık nizamda talimlerin nasıl yapılacağı ve komutların nasıl verileceği, çeşitli şekillere sahip arazinin en iyi şekilde nasıl kullanılacağı, avcı hattının sevk ve idaresi gibi eğitim konuları anlatılmaktadır.

Verilen bu eğitimlerin yanında iletişime de dikkat çekilmektedir. Gerek ormanlık alanda gerek sarp arazilerde mangaların hareketleri komutlar dahilinde yapılmaktadır. Sessiz olunması gereken durumlarda işaretlemelerle yapılan iletişim yerine göre de sesli (düdük çalarak) olarak yapılmaktadır. Gündüz ağırlıklı alınan eğitimlerin yanında, gece şartlarında da yapılabilecek harekâtlara yönelik eğitimlerde verilmiştir. Ayrıca piyade sınıfına mahsus birlik ile atlı (süvari) birliklerin karşılaşması halinde nasıl savunma yapacakları ve hangi düzende hareket edecekleri konusu üzerinde de durulmuştur.

Bütün bu eğitimlerin olumlu veya olumsuz neticelerini ancak savaş alanındaki ortaya konulan performansla öğrenebiliriz. Çünkü erlerin almış oldukları savaş eğitimi birbirleriyle uyumları ancak gerçek bir savaş alanında görülebilir. Burada zikrettiğimiz mevzuların detaylı bir şekilde anlatıldığı kısımları kitabın dokuzuncu bölümü oluşturmaktadır.

Dokuzuncu Bölüm

Bu bölümde muharebe hizmetlerinin neler olduğu, nasıl ifâ edileceği, hangi safhada hangi nizamın kullanılacağı, savaş heyecanına karşı nasıl tavir alınacağı, saldırı, savunma ve geri çekilme muharebelerinde avcılarının durumları ve avcılarının bu hallerde neler yapacağı, verilecek komutlar, askerlerin mühimmatla nasıl donatılacağı, cephe eksikliğinin nasıl giderileceği, yaralıların savaş alanında kendilerine ilk müdahaleyi ne şekilde yapmaları gerektiği, sağlık sınıfının uyacağı genel kurallar, geçit veya köy ve benzeri yerlerde nasıl harp edileceği ve sipere saldırma şekilleri hakkında bilgiler verilmektedir.

Onuncu Bölüm

Bütün eğitim aşamalarında ve savaş durumunda arka plandan destek sağlamanın önemi oldukça büyüktür ve bu yapılan lojistiğin belli gereksinimleri mevcuttur. Sevkiyat işlemlerinin yapılışı ve birliklerin yiyecek içecek gibi ihtiyaçlarının karşılanması da onuncu bölüm başlığı altında anlatılmaktadır. Gerek yakın yerlere ve gerekse kilometrelerce uzak cephelere giden askerî birlikler, belirli bir düzende sevk edilmeleri gerektiğini bu bölümden öğrenmekteyiz. Aynı zamanda ihtiyaçların karşılanmasında kullanılacak araç gereçlerinde ehemmiyeti oldukça büyüktür. Genel itibarıyla cephe gerisinde büyükbaş hayvanlar kullanılmakla beraber şimendifer (tren) kullanıldığını da görüyoruz.

Bahsettiğimiz sevkiyat işlemlerinin yapılışını genel hatlarıyla verecek olursak; Yürüyüş hizmetinin icrası, yürüyüşe hazırlık, çıkmadan önce alınması gereken levazım, yürüyüş esnasında sağlığın nasıl korunacağına dair tedbirler, piyade yürüyüşü, arabaların ve yedek hayvanların sevk şekli, şimendiferle (tren) sevkiyatta erlerin uyması gereken kurallar, ordu ile ülke arasında irtibatı sağlayan menzil hatları, sahra jandarması şeklinde özetlenebilir.

On Birinci Bölüm

Bu bölümde askerî birliklerin almaları gereken emniyet tertibatı ve bunu nasıl yapmaları gerektiği, ileri karakol hizmetlerinin amaçları ve bu karakolların süvari ve piyadeden oluştuğunu, ileri karakollardaki gurupların tasnif edilişi, postalar ve postacıların görevleri, nöbetçiler hakkında genel ve özel talimat, nöbetçilerin ilerideki bir araziyi gözetlemesi ve düşmanı gördüklerinde nasıl hareket etmesi gerektiği, nöbet esnasında gelen üstlere ve askerlere karşı nasıl davranılacağı, nöbetçi postaları ile kapı karakolu arasında haberleşme, nöbetçilerin görev değişimi, silah nöbetçisinin görevlerinin neler olduğundan başka, keşif kollarının göreve çıkarılması ve buralardaki devriyelerin görevleri, keşif kollarının yürüyüş düzenleri, yapılan keşifler hakkında hüküm ve kararların verilmesi, birlikler veya erler kaybolduklarında nasıl yön bulacakları, keşif kollarının dost veya düşman birlikleriyle karşılaştıklarında nasıl davranacakları, merkeze haberlerin nasıl gönderilmesi gerektiği, keşif birliklerinin gece görevlerinin neler olduğu, kışlaya, karakola dönüşlerde nasıl davranılacağı ve hangi düzende hareket edileceği, pişdarların (öncü kuvvetler) görevleri ve nasıl ifâ edecekleri, uc kuvvetlerinin düşmanla karşılaştıklarında ne yapmaları gerektiği, yan keşşaf (keşif kolları)'ın görevleri ve bunların nasıl hareket edecekleri, dümdarların (artçı kuvvetler) kıt'ayı geriden gelen düşmana karşı korumakla ve kendi birliğinden geride kalan, dökülüp saçılanları toplamakla yükümlü olduğu, gibi konularda genişçe bilgi verilmektedir.

On İkinci Bölüm

Ordugâhların genel hatlarıyla anlatıldığı kitabın on ikinci bölümünde; Ordugâh türleri ve uyulması gereken kurallara değinilmekle beraber, ordugâhların hangi araziye kurulması gerektiği, stratejik önemi dikkate alınarak kurulan karargâhların coğrafik konumunun ehemmiyetine dikkat çekilmiştir. Ayrıca ordugâh-

lar içerisindeki görev dağılımının ve karakol hizmetlerinin nasıl yapılacağıyla ilgili konulara da değinilmiştir. Bunların yanısıra ordugâhlardaki levazım ihtiyacının da anlatıldığı bölümde, örneğin su ihtiyacının nasıl karşılanacağı ve su alınacak yerlerin belirlenmesi üzerinde durulmuştur. Ayrıca yemek pişirme usulleri ve saatleriyle ilgili bilgilerde mevcuttur.

On Üçüncü Bölüm

Kitabın on üçüncü ve son bölümüne bakıldığında, diğer bölümlerde de kısmen üzerinde durulan konular anlatılmaktadır. Bölümde genel itibarıyla yerleşim konuları üzerinde durulmuştur. Askerî birliklerin yerleşim şekilleri ve uyulması gereken kurallar anlatılmaktadır. Bu bölüm genel hatlarıyla şu şekilde özetlenmektedir.

Askerî birliklerin geceyi geçirmek veya dinlenmek için yerleştikleri evler (konaklar) ile bunların nasıl temin ve tertip edileceği, konakların nasıl olması gerektiği, konaklara yerleşme şekli, yerleşmeden sonraki düzen ve intizamın nasıl olması gerektiği, ta'yîn ve erzakın dağılımı-dağıtımı, görev taksiminin yapılışı, kafilelerin sevki ve bu esnada dikkat edilecek tedbirler, sevkiyatlar sırasında hastalanan askerler için ne yapılacağı gibi konuların yanında düşman ülkesinde Tekâlîf-i Harbiye'nin (gerekli malzemenin yerli ahaliden temini) nasıl yapılması gerektiği, gibi konular şeklinde anlatılmaktadır.

Özetle kitapta; Bir askerî kıtaya girişinden terhisine kadar karşılaşması mukadder veya muhtemel olan tüm konular ve bunların erlere nasıl öğretilmesi ile ilgili eğitime dayalı bilgiler mevcuttur.

Sonuç

XVII. yüzyılda Osmanlı Devleti'nin ekonomisindeki bozulmalar beraberinde birçok alanda zayıflama ve bozulmayı da getirmiştir. Devlet teşkilatlanmasının ve eş zamanlı olarak pek çok kurumun kendini yenileyememesi ve bunun sonucu olarak da Batı karşısındaki üstünlüğün kaybedilmesi kısır bir döngü olarak birkaç asır devam etmiştir. Devlet yönetimi bu duruma çareler bulmakta zorlanmış bir süre sonra da tamamen bu yeteneğini kaybetmiştir diyebiliriz.

Batılı devletlerin ekonomide ve eğitim kurumlarındaki gelişmeleri, Osmanlı devletinin savaş meydanlarında aldığı galibiyet sayısını azaltmaya başlamıştır. Zira Batı'daki bu ekonomik gelişmeler askeri alanda da yenilikleri getirmiş ve askeri teknoloji Osmanlı ordusunun önüne geçmiştir. Askerî üstünlüğünü kaybeden ve savaşları kaybetmeye başlayan Osmanlı devletinin ileri gelenleri, özellikle askeri alanda ıslahat çalışmaları yapmayı zaruri görmüşlerdir. Yapılan ıslahatlar başlangıçta yama misali gerek görülen yerlere uygulanırken zamanla bu durum modernleşme yolunda köklü değişiklikler şeklinde yönünü değiştirmiştir. Osmanlı modernleşmesinin askeri alanda başlamasının gerekçeleri de bu şekilde açıklanabilir kanaatindeyiz.

Özellikle 1718 de başlayan Lale Devri dönemi ile Osmanlı Devleti, görülmeyen yenilik hareketlerine bu tarihten itibaren başlatacaktır. İlerleyen zaman diliminde, bu yenilik hareketleri bazı kurumların kapatılmasına, bazılarının ise köklü değişiklik geçirmesine vesile olacaktır.

Özellikle askerî alanda değişiklikler yapılması taraftarı olan III. Selim dönemi de yeni askerî okullar açılıp modern eğitim sistemi üzerinde durulmuştur¹¹. Bu dönemde bozulmuş olan Yeniçeri Ocağının dışında daha sistemli askerî ordunun kurulması yolunda çalışmalara girişilmiştir. Bütün bu ıslahat çalışmalarının adı “Nizam-ı Cedid” olarak tarihe geçmiştir¹².

III. Selim döneminin dışında Osmanlı Devleti ileri gelenlerinden II. Mahmut döneminde de ağırlıklı askerî alandaki modernleşme çalışmaları yapılmıştır¹³. Daha çok batının eğitim tekniklerine ağırlık verilen II. Mahmut döneminde, günümüz üniversite düzeylerinde olmasa da dönemin şartları gereği yüksek okullar, mühendisaneler, tıbbiye mektepleri ve harbiye gibi okullar açılmıştır.

Sonraki süreçte sonra Osmanlı devletindeki gelişmeler Tanzimat dönemine kadar tekdüze devam etse de II. Abdülmecid ile gelen Tanzimat dönemi, Osmanlı devletindeki değişimin yönünü tamamen batıya çevirmiştir.

Bu çalışmada transkripsiyonunu yapmış olduğumuz Hicri 1310 / Miladi 1894 yılında kaleme alınmış bu eserde Osmanlı Devletinde piyade sınıfının eğitimi ile ilgili bilgiler verilmektedir. Bu anlamada kitabımız o dönemdeki askerî eğitimle ilgili malumat açısından fikir sahibi olmak için değerli bir kaynaktır. Nitekim çalışmamızda da görülebileceği gibi piyade sınıfına mahsus eğitimden ziyade, XIX. yüzyılın ikinci çeyreğindeki Osmanlı Devletinin askerî eğitimi ve eğitim kurumlarıyla ilgili bilgilerde verilmiştir.

11 Findley, C. V. (1994). *Osmanlı Devleti'nde bürokratik reform*, s. 38; Lewis, B., (1995). *Modern Türkiye'nin doğusu*, çev. Kıratlı, M., TTK, Ankara, s. 38; Gökbilgin, T., (1993). *Nizam-ı Cedid*, İA, c. 9, Milli eğitim basımevi, İstanbul, s. 310.

12 Güler, Z., (1999). “Osmanlı ordusunun modernleşmesinde Von Der Goltz paşa'nın rolü”. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi), Mersin üniversitesi, Sosyal bilimler enstitüsü, Tarih anabilim dalı, s. 52.

13 Kılıçbay, M. A., (1980). “Osmanlı Batılılaşması” *Tanzimat'tan Cumhuriyete Türkiye ansiklopedisi*, c.1, İstanbul, s. 150.

Kaynakça

Adivar, A: (1970). **Osmanlı Türklerinde ilim**, Remzi Kitabevi, İstanbul.

Aslan, S: (2004). “**Yeniçeri ve Kapıkulu süvarilerinin isyanlarına ilişkin bir analiz**”, C.Ü. Sosyal bilimler dergisi, Mayıs, 28(1), s. 89-101.

Başar, A: (2010). “**Kırım'da Rus kolonizasyonu**”, Karadeniz araştırmaları, 6(24), Ankara, s. 9-42.

Findley, C. V: (1994). **Osmanlı Devleti'nde bürokratik reform**, İstanbul.

Gökbilgin, T: (1993). **Nizam-ı Cedid**, İA, c. 9, Milli Eğitim Basımevi, İstanbul, s. 310.

Güler, Z: (2009). “Osmanlı ordusunun modernleşmesinde Von Der Goltz Paşa'nın rolü”. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi), Mersin Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Tarih Anabilim Dalı.

Kılıçbay, M. A: (1985). “Osmanlı batılaşması” Tanzimat'tan Cumhuriyete Türkiye ansiklopedisi, c.1, İstanbul.

Kodaman, B: (1999). **Abdülhamit devri eğitim sistemi**, TTK, Ankara.

Lewis, B: (1995). **Modern Türkiye'nin doğusu**, çev. Kıratlı, M., TTK, Ankara.

Ortaylı, İ: (1977). İmparatorluğun en uzun yüzyılı, İstanbul.

Salnâme-i Askerî, 1870.

Salnâme-i Askerî, İstanbul 1304 (1888).

Sertkaya, O. F: (2006). “**Kırımın Rusyaya ilhakına dair 17 ekim 1783 tarihli ve Knez Grigori Potemkin imzalı Osmanlı Türkçesiyle yazılmış ferman**”, Karadeniz araştırmaları 11, s. 13-18.

Tekeli, İ: (1980). **Toplumsal dönüşüm ve eğitim tarihi üzerine konuşmalar**, Mimarlar Odası yayını, Ankara.

Tunç, Ş: (2005). **Tophane-i Amire ve Osmanlı devletinde top döküm faaliyetleri**, Başak Yay. İstanbul.

Turhan, M: (1969). **Kültür değişimleri, sosyal psikoloji bakımından bir tetkik**, Devlet kitapları, İstanbul.

Unat, Y: (1999). “Osmanlı teknolojisine genel bir bakış”. Osmanlı Ans. c. 8, Yeni Türkiye yay. Ankara, s. 627-654.

Ekler

Liste 1: Muhtelif yıllarda harp okulunda görevli muallimler ve verdikleri dersler¹⁴.

Öğretmen	Dersin adı
Erkân-ı Harp Miralay Ahmet Bey	Topografya
Sağ Kol Ağası Mehmet Efendi	Erzak
Sağ Kol Ağası Nuri Efendi	Resim
Sağ Kol Ağası Ali Efendi	Süvari Talimat Muâvini
Sol Kol Ağası Nuri Efendi	Fenn-î Baytarı
Baytar Yüzbaşı Joru	Baytariye
Erkân-ı Harp Yüzbaşı Hilmi Efendi	Muâvin
Erkân-ı Harp Yüzbaşı Zühtü Efendi	Muâvin
Yüzbaşı Galip Efendi	Fransızca
Mirliva Osman Bey	Almanca
Mirliva Haviz Bey	Süvari
Kaymakam Hasan Bey	Topografya
Kaymakam Ahmet Bey	Süvari Fenn-i Baytarı ve Fransızca
Erkân-ı Harp Miralay Şükrü Bey	Ders Nazırı
Erkân-ı Harp Miralay Ali Bey	Piyade Talimi
Erkân-ı Harp Kaymakam Galip Bey	Fransızca
Piyade Yüzbaşı	Piyade Talimi
Yüzbaşı Emin Bey	Baytariye Muâvini
Monsieur Medchini	Meç (Kılıç) Talimi

14 1870 Yılına ait harp okulunda görevli öğretmenlerin listesi. Ayrıntılı bilgi için bkz. *Salnâme-i Askerî*, 1870, s. 436.

Kaymakam Hüseyin Bey	Piyâde ve İç Hizmet
Alay Emni İbrahim Efendi	Süvari
Kol Ağası Mustafa Efendi	Matematik, Askerî Coğrafya
Sağkol Ağası Sabit Efendi Hizmet-i Seferiye öğretmeni	Piyade Talimat Muâvini ve
Tbb. Monsieur Flori	Kimya
Erkân-ı Harp Yüzbaşı Dolalabek	Astronomi
Süvari Yüzbaşı Dehno	Süvari Talimi
Zeki Paşa	Askerî Okullar Nâzırı
Binbaşı Ethem Bey	Fenn-i Harp
Erkân-ı Harp Binbaşı Süheyl Bey	Topçuluk
Binbaşı Osman Efendi	Süvari Fenn-î Baytar
Alay Emni Sabit Efendi	Piyâde
Goltz Paşa	Nâzır Müstesarı
Abdullah Efendi	Tercüman
Mirliva Legof Paşa	Şimendifer
Erkân-ı Harp Kaymakam Avni Bey	Heyet ve Takvim-i Arazi
Erkân-ı Harp Kaymakam H. Tahsin Bey	Lisan
Ekran-ı Harp Kaymakam Mustafa Bey	Lisan
Erkân-ı Harp Kaymakam İsmail Bey	Süvari Talimi
Baytar Binbaşı Behçet Efendi	Fenn-i Ahval-i Fers
Erkân-ı Harp Binbaşı Mahmut Bey	Silah Bilgisi
Tabip Binbaşı Faik Efendi	Sağlığı Koruma
Binbaşı Sadık Efendi	Piyâde Talimi

Binbaşı Hasan Efendi	Makine-i Aliyye
Binbaşı Ali Rıza Bey	Hendese-i Resmiye
Binbaşı Hüseyin Fuat Bey	Resim
Binbaşı Ahmet Şakir	Tarama
Erkân-ı Harp Kol Ağası Resit Bey	Mimarî
Kol Ağası İbrahim Efendi	Lisan Hocası Muavini
Yüzbaşı Refet	Kitabet
Binbaşı Hüseyin Efendi	Hikmet ve Tatbikat
Binbaşı İbrahim Efendi	Hendese-i Haliye
Topçu Binbaşı Hayri Efendi	İstikamat-ı Hafife Hocası Muâvini
Erkân-ı Harp Yüzbaşı Halil Efendi	Topoğrafya Öğretmeni Muavini
Erkân-ı Harp Yüzbaşı Sami Efendi	Tabiye-i Husume
Erkân-ı Harp Yüzbaşı Cerfeski	Rusça
Erkân-ı Harp Yüzbaşı Hober	Almanca
Erkân-ı Harp Yüzbaşı Sami	Almanca
Erkân-ı Harp Yüzbaşı Ali Rıza	Rusça
Mülazım Faik	Meç (uzun ince kılıç)
Erkân-ı Harp Yüzbaşı İzzet Efendi	İstatistik ve Askerî Coğrafya
Erkân-ı Harp Kol Ağası Ömer Suphi Bey	Kaleler Tarihi Hizmet-i Seferiye

Liste 2. İstanbul harp okulunda görev yapan bazı öğretmenler öğretmen dere sin adi¹⁵.

Öğretmen	Dersin adı
Ferik Rıza Paşa	Tabiiye Tatbikatı
Ferik Yusuf Ziya Paşa	Hıfz-ı sıhha
Mirliva Emin Paşa	Piyadecilik
Miralay Hasan Bey	Hikmet
Miralay İbrahim Bey	Hikmet-i Tabiiye Öğretmen Muâvini
Miralay Fizah Bey	Askeri Terbiye
Kaymakam Süleyman Bey	Fransızca
Kaymakam Halil Bey	Topografya
Kaymakam Emin Bey	Kitabet
Kaymakam Naci Bey	Piyadecilik Ders Nazırı Muavini
Kaymakam Ali Rıza Bey	Fenn-i Furuşiyet
Kaymakam Tahsin Bey	Silah Bilgisi
Kaymakam Mehmet Bey	Hizmet-i Seferiye
Kaymakam Saffet Bey	Fenn-i Mimari
Kaymakam Sedat Bey	Rusça
Binbaşı Şakir Efendi	Talim Öğretmeni Muavini İç Hizmet
Zeki Paşa	Askeri Okullar Nazırı
Birinci Ferik İsmail Paşa	Askeri Okullar Müfettişi
Rıza Paşa	Askeri Okullar II. Nazırı

15 1888 yılına ait harp okulunda görevli öğretmenlerin listesi. Ayrıntılı bilgi için bkz. *Salnâme-i Askerî*, İstanbul 1304.

Ferik Servet Pasa	Dahiliye Müdürü ve Meclis-i Maarif-i Askeriye Reisi
Ferik Ahmet Muhtar Pasa	Topçuluk Silah Bilimi ve Balistik
Ferik Telaysir Pasa	Ordunun Seferde İaşesi
Binbaşı Yusuf Ziya Efendi	Hizmet-i Seferiye Öğretmeni Muavini
Binbaşı Rıza Efendi	Resim Öğretmeni Muavini
Binbaşı Fazıl Efendi	Piyadecilik Öğretmen Muavini
Binbaşı Aziz Efendi	Fransızca Öğretmen Muavini
Kol Ağası Şükrü Efendi	Topografya Öğretmen Muavini
Kol Ağası Servet Efendi	Piyadecilik Öğretmen Muavini
Binbaşı Haydar Efendi	Tarama
Binbaşı Nazif Efendi	Piyadecilik Muavini
Binbaşı Azmi Efendi	Hendese
Binbaşı Ali Muhtar Efendi	Erkan-ı Harp Vezaifi
Binbaşı Necip Asım Efendi	Fransızca
Binbaşı Suphi Efendi	Ordu Teşkilatı
Binbaşı Haydar Efendi	Piyadecilik Öğretmen Muavini
Binbaşı Hasan Nevres Efendi	Fransızca
Binbaşı Celal Efendi	Tabiye (Tıbbi Bilimler)
Binbaşı Saffet Efendi	İstikamat-ı Hafife
Kol Ağası İsmet Efendi	Fenn-i Esliha Öğretmeni
Kol Ağası Hüsnü Efendi	Rusça
Kol Ağası Şükrü Efendi	Riyaziye
Kol Ağası Derviş Efendi	Kitabet
Kol Ağası Ali Rıza Efendi	Piyadecilik Öğretmen Muavini

Kol Ağası Selahattin Efendi	Ordu Teşkilatı Öğretmen Muavini
Kol Ağası Kenan Efendi	Süvari Öğretmen Muavini
Kol Ağası Sadık Efendi	Süvari Öğretmen Muavini
Kol Ağası Vasıf Efendi	Topografya Öğretmeni
Kol Ağası Tefvik Efendi	Askeri Coğrafya
Kol Ağası Selahattin Efendi	Muharebat-ı Meshure Öğretmen Muavini
Kol Ağası Ahmet Hamdi	Suvaricilik
Kol Ağası Osman Efendi	Jimnastik
Kol Ağası Nazmi Efendi	Rusça Öğretmen Muavini
Kol Ağası Hulusi Efendi	Kimya
Kol Ağası Süleyman Efendi	Fransızca Öğretmen Muavini
Kol Ağası Mehmet Nuri Efendi	Sağlığı Koruma Öğretmen Muavini
Yüzbaşı Nasid Efendi	Piyadecilik Öğretmen Muavini
Yüzbaşı Fazıl Efendi	İlm-i Ahlak
Yüzbaşı Rıza Piyadecilik	Öğretmen Muavini
Yüzbaşı Refik Mec (Kılıç)	Öğretmen Muavini
Yüzbaşı Ahmet Refik	Fransızca Öğretmen Muavini
Yüzbaşı Fuad Efendi	Suvaricilik Öğretmen Muavini
Yüzbaşı Rıza	Suvaricilik Öğretmen Muavini
Yüzbaşı Ali Efendi	Süvari Öğretmen Muavini
Yüzbaşı Recep Efendi	İstikamat-ı Hafife
Yüzbaşı Osman Nuri	Almanca Öğretmen Muavini
Yüzbaşı Tahsin Efendi	Almanca Öğretmen Muavini23
Yüzbaşı Sami Efendi	Suvaricilik Öğretmen Muavini

Yüzbaşı Nuri Efendi	Coğrafya Öğretmen Muavini
Yüzbaşı Sevki Efendi	Kimya Öğretmen
Yüzbaşı İhsan	Fransızca
Yüzbaşı İzzeddin	Tarama Öğretmen Muavini
Mülazım-ı Evvel Muhyiddin	Fransızca
Yüzbaşı Abdullah Enis	Riyaziye
Yüzbaşı Ömer	Riyaziye
Yüzbaşı Şükrü	Taramacılık Öğretmen Muavini
Yüzbaşı Cemil	Fransızca Öğretmen Muavini
Mülazım-ı Evvel Mehmet Hamdi	Cebir
Mülazım-ı Evvel Rauf	Fransızca Öğretmen Muavini
Mülazım-ı Evvel Süleyman	Tarama Öğretmen Muavini
Mülazım-ı Evvel Halil	Riyaziye Öğretmen Muavini
Mülazım-ı Evvel İhsan	Jimnastik Öğretmen Muavini

Ele alınan kitabın yazarlarının da Mekteb-i Funun-i Harbiye’de muallim olarak görev yaptıkları bilinmektedir¹⁶.

16 Kitabın baş sayfasında yer alan ifade aynen şöledir: “Yâverân-ı Hazret-i Şehriyârîden ve Mekteb-i Fünun Harbiye-i Şâhâne Piyâde Ta’lîm Mu’allimlerinden Kaimmakam Nâsır ve Mustafa Rağîb”